

Lamač Karel 1897–1952

Karel Lamač se narodil dne 27. ledna 1897 v Praze, kde byl také pokřtěn v kostele svatého Václava na Smíchově. Jeho otec Karel Lamač pracoval jako lékárník, měl však vztah i k dramatickému umění, neboť působil na půdě Národního divadla jako operní zpěvák. Matka, vlastním jménem Františka, byla patrně v domácnosti, jak bylo v této době obvyklé.¹⁾

Karel Lamač prožil dětství na levém břehu Vltavy, kde také od roku 1903 navštěvoval obecnou školu v Košířích. Podle dochovaného vysvědčení z páté třídy se jednalo o nadprůměrného žáka.²⁾ Středoškolská studia absolvoval na nedalekém C. k. akademickém gymnáziu, zde však už nevynikal a byl spíše podprůměrným studentem.³⁾ Možná právě proto odjel do Drážďan, aby zde o prázdninách dobrovolně studoval němčinu. Shodou okolností v tomto saském městě získal první zkušenosti s kinematografií, jelikož pracoval jako dobrovolník v provozech firmy Erneman zaměřující se na výrobu filmových kamer.⁴⁾

Jako mnoho jiných vrstevníků ovlivnila mladí Karla Lamače první světová válka, jež začala v době jeho gymnaziálních studií. Patrně ještě před jeho nástupem do armády se pokusil jeho vojenský život ovlivnit otec, který kvůli tomu v roce 1915 odeslal žádost na velitelství pražské vojenské divize, aby jeho syn mohl sloužit v relativně bezpečném vnitrozemí u posádky v Josefově. Jeho žádost byla zamítnuta, kde však Lamač nakonec sloužil, není doposud blíže známo.⁵⁾ Podle dostupné literatury můžeme jen předpokládat, že během bojů působil jako frontový filmový zpravodaj.

Po návratu zpět do vlasti ještě před koncem války stihl úspěšně složit jednu z povinných lékařnických zkoušek.⁶⁾ Je tedy zřejmé, že v této době ještě rodiče toužili, aby syn převzal po svém otci provoz lékárny U Zvonu.⁷⁾

1) Archiv hlavního města Prahy, Sbírka matrik, sign. SM N27, 1896–1898, fol. 201.

2) Národní filmový archiv (dále NFA), f. Lamač Karel, inv. č. 1, Vysvědčení z obecné školy v Košířích ze školního roku 1907/1908.

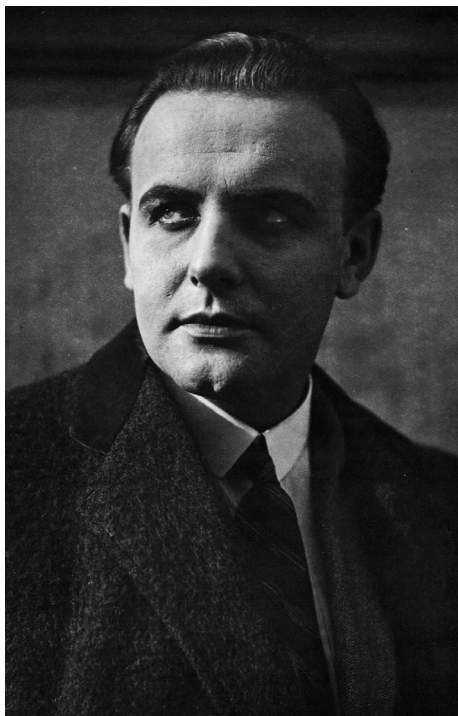
3) NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 2, Vysvědčení z c. k. akademického gymnázia v Praze ze školního roku 1914/1915.

4) Anon., Z filmové galerie. *Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách* 6, 1926, č. 12 (10. 12.), s. 19.

5) NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 12, Žádost Karla Lamače adresovaná na vojenskou divizi v Praze ze dne 2. června 1915.

6) NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 4, Vysvědčení o zkoušce u představenstva filiálního gremia lékárníků.

7) Luboš Bartošek, *Karel Lamač*. Praha: Český filmový ústav 1972.

Karel Lamač — portrétní fotografie. Pramen: NFA, Sběrka fotografických civilních portrétů českých filmových osobností, sign. P 628, přírůstkové číslo 348718.

To však nebylo přání ani touha Karla Lamače, který na základě inzerátu nastoupil jako technický ředitel do společnosti Excelsiorfilm. Díky této pracovní pozici mohl snáze získat první filmové role. Což nám dokládá komedie *ALOISŮV LOS* z roku 1919. V tomto snímku tehdy mladý ředitel ztvárnil jednu z hlavních postav, Aloisova přítele Jirku. Během vzniku filmu se potkal i s dalšími začínajícími herci. Z mnohých zde můžeme uvést například pozdějšího mezinárodně úspěšného herce a režiséra Gustava Machatého, který ve filmu hrál vrchního číšníka.⁸⁾

Bohužel však existence společnosti Excelsiorfilm neměla dlouhého trvání, neboť po necelém roce byla její činnost utlumena. Lamač se však nevzdal a začal spolupracovat na vytvoření společnosti Kinostav, která by dokázala efektivně vyrábět filmy. Tehdy Lamač přikládal vzniku této společnosti velký význam, bohužel ale nedokázal myslet příliš realisticky. Toto charakterizují i jeho následující slova: „Jenom půl roku se pracovalo na plánech. Podnik měl mít svou elektrárnu, vlastní vlečnou dráhu, výrobní nábytku, dílny pro porizování fasád a připadaných zdymadel atd. Také vláda něco dala, což bylo považováno za vrchol důvěry a uznání důležitosti podniku.“⁹⁾ Obdobně

jako v předchozím období byly tyto filmové aktivity naneštěstí odsouzeny k nezdaru, a to i přes to, že Lamač podnikl několik pracovních cest do Německa, kde získal za výhodných podmínek kinematografické zařízení. Konec společnosti Kinostav nejspíše urychlila také česko-maďarská válka, do níž byl Lamač povolán.¹⁰⁾

Přes tyto počáteční neúspěchy na film nezanevřel a dále šel za svým snem. Často se dostával do ekonomických těžkostí, proto musela finančně vypomáhat také rodina. Což je případ i snímku *AKORD SMRTI*, který natočil v roce 1919 režisér Jan Stanislav Kolár, a Karel Lamač v něm ztvárnil postavu houslového virtuosa Aleše Ajvala.¹¹⁾ Možná jako poděkování za pomoc s předchozím snímkem využil režisér Kolár oba rodiče Karla Lamače do snímku *ZPĚV ZLATA* (1920), kde po boku syna (postava chemika Edgara Zorana) ztvárnil jeho otec soudce Kryla a maminka představovala bytnou.¹²⁾

8) Ke Gustavu Machatému více zde: Jiří Horníček, *Gustav Machatý. Touha dělat film. Osobnost režiséra na pozadí dějin kinematografie*. Brno: Host 2011.

9) Václav Wasserman, *Karel Lamač, filmový režisér, herec a technik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1958, s. 7–8.

10) Národní archiv (dále NA), f. Policejní ředitelství Praha II — všeobecná spisovna 1941–1950, (dále PŘ 1941–1951), k. 9453, sign. L 182/1 Karel Lamač.

11) Luboš Bartošek, *Karel Lamač*. Praha: Český filmový ústav 1972.

12) Eva Urbanová a kol., *Český hraný film I, 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv 1995, s. 240.

V tomto období se Karel Lamač postupně stával režisérem, nejprve ve spolupráci s Kolářem vznikly krátké situační komedie *VZTEKLÝ ŽENICH* (1919) a *GILLY POPRVÉ V PRAZE* (1920).¹³⁾ Později k tomu v roce 1921 oba umělci připojili detektivku *OTRAVENÉ SVĚTLO*, kterou vyrobila společnost Kalosfilm. Právě zakladatel této společnosti pražský zubní lékař a amatérský filmař Alfréd Baštýř se inspiroval při volbě názvu této společnosti jménem Karla Lamače i jménem herečky Anny Ondrákové.¹⁴⁾

Karel Lamač postupně své režisérské schopnosti rozvinul natolik, že mohl natočit svůj první samostatný hraný film. Ve snímku *DRVOŠTĚP* nastínil příběh mladého přepracovaného bankéře odjíždějícího kvůli sázce na venkov, aby zde pracoval jako drvoštěp (dřevorubec).¹⁵⁾ Ze scénáře k tomuto filmu vycházel Lamač i pro svou drobnou knihu *Jak se píše filmové libreto*, která právem patří mezi první odborné filmové knihy v Československu. V textu se autor snažil předat čtenářům své zkušenosti s tvorbou scénáře a také vysvětlil některé pojmy z oblasti filmové teorie.¹⁶⁾

Na základě dochovaných spisů předpokládáme, že ho i v tomto období stále provázely finanční nesnáze, neboť si kromě matky půjčoval i od dalších věřitelů. Je navíc velice pravděpodobné, že své dluhy rádně nesplácel. To nám dokládá i dopis pražského advokáta Viléma Anderleho ze dne 9. února 1923 adresovaný policejnímu komisařství v Košicích. „Karel Lamač odjel někam do ciziny a zanechal zde přes sto tisíc Kč [sic!] dluhu. Prosím o vyšetření u členů jeho rodiny, kam odejel, jaká je jeho adresa event. kde je zaměstnán.“¹⁷⁾

Podle odborné literatury tyto finanční problémy částečně pominuly asi až po vzniku filmu *BÍLÝ RÁJ* (1924). Nejenže byl film úspěšný po finanční stránce, byl i kladně hodnocen odbornými filmovými kruhy. Zasluhu na tom měla především kamera Otto Hellera a herecký výkon Anny Ondrákové.¹⁸⁾

V dalších letech Lamač tvořil nenáročné snímky často inspirované americkou kinematografií, například veselohru *CHYŤTE HO! aneb LUPÍČ NEŠIKA* (1924).¹⁹⁾ Naopak ve filmech *HRABĚNKA Z PODSKALÍ* (1925) a *KVĚT ZE ŠUMAVY* (1927) se přiblížil nacionálnějšímu proudu. V jeho tvorbě je možné nalézt i psychologická dramata. Tím je například dílo *HŘÍCH* (1928) připomínající severská dramata nebo *HŘÍCHY LÁSKY* (1929) natočené podle původního románu Václava Wassermana. I v této životní etapě nalezneme inspirace českými historickými osobnostmi či divadelními hrami.²⁰⁾

Na počátku 30. let 20. století Lamač přesídlil do Berlína, kde založil vlastní společnost Ondra-Lamač-Film, která v Lamačově režii natočila v dalších letech celou řadu filmů různé umělecké úrovně. Celkově lze říci, že byl velice plodný, jelikož se podílel na vzniku několika desítek filmů v řadě zemí. Z mnohých můžeme uvést Německo, Francii, Jugoslávii, Maďarsko, Rakousko a další. Na svou rodnou zemi nezanevřel a pravidelně se navracel,²¹⁾ aby zde točil zpravidla divácky úspěšné filmové tituly,

13) Luboš Bartošek, c. d.

14) Jiří Havelka, *Kronika našeho filmu 1898–1965*. Praha: Filmový ústav 1967, s. 42.

15) Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie I. Němý film 1896–1930, část 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1979, s. 109.

16) Karel Lamač, *Jak se píše filmové libreto, snůška nejdůležitějších základních pojmů s praktickými příklady*. Praha: vlastním nákladem 1923.

17) NA, f. PŘ 1941–1951, k. 9453, sign. L 182/1 Karel Lamač.

18) NFA, f. Lamač Karel, k. 2, inv. č. 88, Seznam titulků k filmu *Bílý ráj* srov.: Eva Urbanová a kol., *Český hraný film I, 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv 1995, s. 33–34.

19) NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 6, Dopis ze dne 15. února 1928.

20) Rozbor děl je uveden například zde: Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie I. Němý film 1896–1930, část 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1979, s. 109–115; Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie II. Zvukový film 1930–1945, část 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1982.

21) Srov. NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 5, Dopis z roku 1930.

z nichž mnohé jsou do dnešních dní známé i široké divácké veřejnosti. Často tehdy využíval i talentu legendárního herce Vlasty Buriana, a to například ve filmech *LELÍČEK VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA* (1932) nebo *FUNEBRÁK* (1932), jenž byl natočen a sestříhán během pouhého jednoho týdne.²²⁾ V tomto období se mu již ekonomicky dařilo, takže mohl i finančně podporovat maminku, což nám dokládá i několik dochovaných osobních dopisů.²³⁾

Tím, jak stoupala všeobecná známost a obliba Karla Lamače, přibývali ve velké míře i jeho fanoušci, bohužel ale též osoby zneužívající jeho veřejně známé jméno pro nejrůznější nekalé aktivity. Například v roce 1931 se neznámý muž vydával v pražských ulicích za Karla Lamače a dokonce si objednal jeho jménem stavbu nových filmových atelierů, časté také byly schůzky s řediteli různých bank, aby od nich mystifikátor získal různé finanční prostředky. Těchto nekalých aktivit patrně zanechal tento člověk až poté, co přišla na jeho chování stížnost na Policejní ředitelství v Praze.²⁴⁾

V hlavním městě Německa žil Lamač až do roku 1938, kdy se nakrátko vrátil zpět do Československa, ale v souvislosti s okupací českých zemí a vypuknutím druhé světové války odešel do zahraničí. Z těchto důvodů ho také Českomoravské filmové ústředí vyřadilo ze své evidence.²⁵⁾ Jeho cesta vedla nejprve do Holandska, kde také ve spolupráci se svým přítelem, kameramanem Otto Hellerem natočil snímek *PŮLNOČNÍ VLAK* (1939). Další kroky ho přivedly přes Belgii do Francie, kde v severofrancouzském městě Lille vstoupil do služeb československé zahraniční armády. Po porážce Francie a evakuaci do Velké Británie přešel do služeb Královského vojenského letectva (RAF), kde působil jako válečný filmový zpravodaj.²⁶⁾ Zmínkou můžeme uvést, že vyjma dokumentárních snímků zde natočil také tři hrané filmy *SETKÁNÍ VE TMĚ* (1943), *ŠVEJK BOURÁ NĚMECKO* (1944) a *VČERA NEDĚLE BYLA* (1944).²⁷⁾

Po skončení druhé světové války se natrvalo do vlasti nevrátil, ale odešel do Paříže a poté do New Yorku, kde se věnoval televizní optice a pracoval na výrobě barevného filmu. S koncem života se vrátil zpět do Evropy, kde v Německé spolkové republice přijal pozvání od své bývalé spolupracovnice Anny Ondrákové k natočení dobrodružné komedie *ZLODĚJKA Z BAGDÁDU* (1952). V Hamburku krátce po dokončení tohoto díla podlehl dne 2. srpna 1952 následkům těžké nemoci.²⁸⁾

Osobní fond Karla Lamače odkoupil v roce 1995 od Jaromíra Vondráka Národní filmový archiv. V současnosti je uložen ve dvou archivních kartonech. Ačkoliv se jedná o velice torzovitý archivní fond, nabízí dochovaná pozůstalost zajímavý pohled na život tohoto významného filmového režiséra a herce. Pro badatele je zcela jistě unikátní dochovaná korespondence mezi Františkou Lamačovou a Karlem Lamačem, která reflektuje nejen silné citové pouto mezi synem a matkou, ale naznačuje vazby Lamače k jeho rodnému městu či finanční těžkosti, které ho provázely na začátku filmové kariéry. Zajímavý pohled na Lamačovo dětství a mládí mohou představovat také různá školní vysvědčení, ze kterých lze dedukovat, jak se mu vedlo během studií.

Luboš Marek

22) Eva Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*. Praha: Národní filmový archiv 1998, s. 98.

23) NFA, f. Lamač Karel, k. 1, inv. č. 7.

24) NA, f. PŘ 1941–1951, k. 9453, sign. L 182/1 Karel Lamač.

25) NFA, f. Českomoravské filmové ústředí, k. 25, inv. č. 356, složka Karla Lamače.

26) Záznam o službě Karla Lamače. Dostupné online: <<http://www.vuapraha.cz/soldier/18610639>>, [cit. 27. 3. 2020].

27) Helena Malinová, *Lamač Karel (1868) 1897–1952 (1982), inventář*. Hradištko pod Medníkem: Národní filmový archiv 1997, s. 6.

28) NFA, f. Lamač Karel, k. 2, inv. č. 58, Článek z časopisu *Kino* o úmrtí Karla Lamače.